TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI HUZURIDAGI ILMIY DARAJALAR BERUVCHI DSC.03/10.12.2019.I.16.01 RAQAMLI ILMIY KENGASH

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

Qo‘lyozma huquqida

UDK:336.2 (575.1)

MIRZAEV ZOYIR TOIROVICh

KORXONALARNI QO‘LLAB-QUVVATLASHNING MOLIYAVIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

08.00.07 – “Moliya, pul muomalasi va kredit”

Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan

DISSERTATSIYA

Toshkent -2025

M U N D A R I J A

KIRISh.....		**3-14**
I BOB	**KORXONALARNI MOLIYALASHTIRISHNING MOLIYA-KREDIT MEXANIZMLARINING NAZARIY MASALALARI**	**14-53**
1.1	Korxonalarni moliyalashtirish va uning tashkiliy-huquqiy shakliga bog‘liqligining nazariy asoslari.....	14-26
1.2	Korxoanlarni moliyalashtirish shakllari va ularning iqtisodiy xususiyatlari.....	26-40
1.3	Korxonalarni moliya-kredit mexanizmi orqali davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashga oid ilmiy tadqiqotlar sharhi	41-52
	Birinchi bob bo‘yicha xulosa.....	52-53
II BOB	**KORXONALARNI MOLIYA-KREDIT MEXANIZMLARI ORQALI QO‘LLAB-QUVVATLASHNING AMALIY HOLATI TAHLILI**	**54-105**
2.1	Investitsion siyosat orqali korxonalarni moliyaviy quvvatlash va uning holati tahlili	54-66
2.2	Korxonalarni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo‘llashda soliq instrumentlaridan foydalanish holati tahlili	66-86
2.3	Korxonalarni moliyaviy perefensiyalar va kreditlash mexanizmlar orqali moliyaviy qo‘llab-quvvatlash jarayoni tahlili	86-104
	Ikkinchi bob bo‘yicha xulosa.....	104-105
III BOB	**KORXONALARNI MOLIYA-KREDIT MEXANIZMLARI ORQALI QO‘LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI**	**106-130**
3.1	Korxonalarni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash omillarining ularning moliyaviy natijalariga ta’sirini baholashning ekonometrik tahlili.....	106-117
3.2	Korxonalarni davlat tomonidan quvvatlashda moliyaviy instrumentlardan samarali foydalanish yo‘llari.....	117-128
	Uchinchi bob bo‘yicha xulosa.....	128-130
	XULOSA.....	**130-133**
	FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....	**134-139**
	ILOVALAR.....	140-148

KIRISh (falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi annotatsiyasi)

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati.

Jahon iqtisodiyotida korxonalarni qo‘llab-quvvatlashning moliyaviy mexanizmlarini takomillashtirish iqtisodiy faollikni rag‘batlantirish, ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, kichik va o‘rta biznes sub’ektlarining moliyaviy barqarorligini ta’minlash hamda innovatsion faoliyatni kengaytirish orqali umummilliy va mintaqaviy rivojlanishga ahamiyatli ta’sir ko‘rsatmoqda. “Xalqaro moliya korporatsiyasi tomonidan xususiy sektorga investitsiyalarni jalb qilish, kichik va o‘rta biznes korxonalari va agro tarmoqni rivojlantirishni moliyaviy qo‘llash maqsadida birgina 2023-yilda 43,7 mlrd.doll. mablag‘ ajratgan bo‘lsa, Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg‘armasi tomonidan a’zo davlatlarning milliy iqtisodiyot doirasidagi korxonalarni moliyaviy qo‘llash uchun ajratadigan kredit olish talablarini yumshatib bormoqda va gumanitar yo‘nalishdagi dasturlarni qo‘llash uchun mablag‘lar hajmini oshirib bormoqda”[1]. Bunda subsidiyalar, davlat kafolatlari, foizsiz kreditlar, soliq imtiyozlari va venchur moliyalashtirish kabi moliyaviy instrumentlarning maqsadli va shaffof mexanizmlar asosida joriy etilishi korxonalarning likvidlik darajasini oshirish, investitsiyaviy jozibadorlikni mustahkamlash va bozordagi raqobatbardoshligini ta’minlashda hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Jahonda korxonalarni qo‘llab-quvvatlashning moliyaviy mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo‘nalishlari sifatida moliyaviy inklyuzivlikni kengaytirish, davlat-xususiy sheriklikni moliyalashtirish modellarini rivojlantirish, kredit xavfini baholashda zamonaviy analitik instrumentlar (AI, Big Data)dan foydalanish, “yashil” va barqaror moliya mexanizmlarini tatbiq etish, biznesni raqamli moliya xizmatlari orqali qo‘llab-quvvatlash hamda pandemiya va geosiyosiy xatarlar sharoitida inqirozga qarshi moliyaviy chora-tadbirlarning samaradorligini baholash yo‘nalishlari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Bu tadqiqotlar korxonalarning moliyaviy barqarorligi va raqobatbardoshligini ta’minlash, moliyaviy resurslarga yetarli va uzluksiz kirish imkoniyatini yaratish hamda iqtisodiy o‘sishning inklyuziv modellarini shakllantirishga qaratilgan.

[1] https://www.imf.org.

O‘zbekistonda korxonalarni qo‘llab-quvvatlashning moliyaviy mexanizmlarini takomillashtirish borasida belgilangan vazifalar qatorida kichik va o‘rta biznes sub’ektlarini imtiyozli kreditlar bilan ta’minlash, davlat kafolatlari va subsidiyalar mexanizmlarini soddalashtirish, venchur va startap loyihalarini moliyalashtirishni kengaytirish, investitsiyaviy loyihalarni moliyalashtirish uchun lizing va faktoring xizmatlarini rivojlantirish hamda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) platformalarini keng joriy etish kabi yo‘nalishlar ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar qatorida Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi doirasida tadbirkorlik sub’ektlariga moliyaviy resurslarni olishda qulay shart-sharoitlar yaratish, raqamli moliya xizmatlarini keng joriy etish va kredit-kafolat institutlarini mustahkamlash kabi institutsional islohotlar orqali biznes muhitini yaxshilashga qaratilgan kompleks islohotlar izchil amalga oshirilmoqda. Korxonalarni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo‘llab-quvvatlash borasida belgilangan vazifalarning ijrosini ta’minlashda korxonalarni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo‘llashning yangicha uslubiyotlarini ishlab chiqish va muammolarning ilmiy yechimlariga qaratilgan ilmiy tadqiqotlarga bo‘lgan ehtiyojni kuchaytirmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”, 2021-yil 7-sentyabrdagi PF-6306-son “Eksportchi korxonalarni rag‘batlantirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”, 2020-yil 21-oktabrdagi PF-6091-son “Eksport faoliyatini moliyaviy qo‘llab-quvvatlashni yanada kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”, 2020-yil 27-oktabrdagi PF-6096-son “Davlat ishtirokidagi korxonalarni isloh qilishni jadallashtirish hamda davlat aktivlarini xususiylashtirishga oid chora-tadbirlar to‘g‘risida”, 2020-yil 30-oktyabrdagi PF-6098-son “Yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va soliq organlari faoliyati samaradorligini oshirish bo‘yicha tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi farmonlari, 2021-yil 13-iyuldagi PQ-5184-son “Eksport faoliyatini moliyaviy qo‘llab-quvvatlashni yanada kuchaytirish to‘g‘risida”, 2019-yil 10-iyuldagi PQ-4389-son “Soliq ma’muriyatchiligini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”, 2017-yil 7-iyundagi PQ-3042-son “Mahalliy davlat hokimiyati organlarining budjet vakolatlarini kengaytirish va mahalliy budjet daromadlarini

shakllantirishdagi mas’uliyatini oshirish to‘g‘risida”gi qarorlari, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 29-martdagi 166-son “2021-2025-yillarda davlat ishtirokidagi korxonalarni boshqarish va isloh qilish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” qarori hamda mazkur sohaga tegishli boshqa me’yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur dissertasiya tadqiqoti muayyan darajada xizmat qiladi.

Tadqiqotning respublika fan va texnologiyalari rivojlanishi-ning ustuvor yo‘nalishlariga mosligi. Mazkur dissertatsiya tadqiqoti respublika fan va texnologiyalar rivojlanishining I. “Demokratik va huquqiy jamiyatni ma’naviy-axloqiy va madaniy rivojlantirish, innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish” ustuvor yo‘nalishiga muvofiq bajarilgan.

Muammoning o‘rganilganlik darajasi. Korxonalarni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo‘llab-quvvatlashning nazariy-uslubiy masalalari bo‘yicha juda ko‘plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilib kelinmoqda. Jumladan Rikardo D., Petti U., Keyns Dj.M., Kene F., Mill Dj.S., Makkonell K.R., Seligman E., Sturm R., Sheina Ye.G., Kravchenko A.I., Popova A.O., Arzumanov M.A., Krivdina V.Yu., Kilin N.E., Konoplev S.A., Chernyakov M.K., Osipov A.A., Tatarinova L.V., Yaщenko T.S., Tairov R., Filonenko V., Zayas N.E., Voytolovskiy N.V., Burxanova R.R., Ferafontova M.V., Adыrxaeva E.A., Levina A.E., Moseva D.N., Yasakova A.A., Gerasimova V.D. va shu kabi olimlar tomonidan moliya-kredit mexanizmlari orqali qo‘llab-quvvatlashning nazariy-uslubiy masalalari o‘ziga xos xususiyatlarini ilmiy-nazariy jihatdan talqin qilingan[2].

[2] Рикардо Д. Начала политической экономии и податного обложения. Перевод с английского под редакцией Н. Рязанова. Москва: изд. «Звено», 1910., У. Петти «Трактат о налогах и сборах. Verbum sapienti — слово мудрым. Разное о деньгах» (М.: Ось-89, 1997)., Финансы, денежное обращение и кредит. Под редакцией проф. М.В.Романовского. Учебник. 3-е. издание. М.: Юрайт. 2018,-523 с., И.Я.Лукасевич. Финансовый менеджмент. Учебное пособие. М.; Эксмо. 2016.-552 с., Селигман Э. и Стурм Р. Этюды по теории обложения. СПб., 1908, с. 9., Е.Г.Шеина. Финансово-кредитный механизм поддержки малых и средних инновационных предприятий. Специальность 08.00.10 - Финансы, денежное обращение и кредит. автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Екатеринбург – 2012, с.24., Кравченко Анна Игоревна. Формы и методы финансовой поддержки малого бизнеса. Специальность 08 00 10 - Финансы, денежное обращение и кредит. автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Санкт-Петербург 2008. С.27., ПОПОВА Александра Олеговна. Формы и методы финансово-кредитной поддержки среднего бизнеса в Российской Федерации. Специальность 08.00.10 - Финансы, денежное обращение и кредит. автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. 22 май, Санкт-Петербург 2009. С.19., Арзуманов Марат Артурович. Развитие финансово-кредитной поддержки малого и среднего предпринимательства. Специальность 08 00 10 - Финансы, денежное обращение и кредит. автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Москва – 2008. с.29., Кривдина Валентина Юрьевна. Финансирование инновационной деятельности предприятий эксклавного региона. Специальность 08.00.10 - Финансы, денежное обращение и кредит. автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Санкт-Петербург, 2003. с. 23., Вестник университета № 11,

O‘zbekistonlik iqtisodchi olimlardan A.Bekmuradov, M.Boltabaev, D.Mirzaxalilova, D.Kurbanova, K.Xonkeldieva, I.Ochilov, I.Toshpulatov, S.B.Maxmudov, I.A.Bakieva, F.I.Choriev, A.M.Batirbekova, J.N.Kosimov, F.T.Yuldoshev, E.F.Gadoev, T.S.Malikov, N.H.Xaydarov, J.J.Urmonov, I.M.Niyazmetov, T.Malikov, B.Toshmurodova, U.Normurzayev, A.Toshqulov, M.Xaydarov va boshqalarning ilmiy tadqiqotlarida respublika moliya-kredit mexanizmlari orqali korxonalarni quvvatlash borasida masalalar tadqiq qilingan, ilmiy xulosalar berilgan va ayrim ilmiy tavsiyalar keltirilgan[3].

2021 УДК 338.246JEL N12, N 25 DOI 10.26425/1816-4277-2021-11-66-72, Килин Н.Э. Правовое регулирование инновационной деятельности субъектов малого и среднего предпринимательства: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 2011. – 9 с., Коноплев С.А. Правовой режим субъектов малого предпринимательства. Автореферат диссертации кандидата юридических наук. М., 2006. – 6с., . Максимцов М.М., Горфинкель В.Я. Менеджмент малого бизнеса. М.: Вузовский учебник, 2012. – 118с., Черняков, М. К., Осипов, А. А. Программы, направленные на поддержку малого бизнеса в связи с пандемией 2020 года. // Финансовые рынки и банки. – 2020. – № 2. – С. 19–21., Татаринова, Л. В., Ященко, Т. С. Малый и средний бизнес в период пандемии в России: поддержка со стороны государства и банковского сектора в частности // Международный журнал прикладных наук и технологий Integral. – 2020. – № 3. – С. 420–428., Герасимова, В. Д. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности промышленного предприятия: учеб. пособие / В. Д. Герасимова. - Москва: Кнорус, 2015. - 360 с. - 477.

[3] Бекмурадов А.Ш., Янг Сон Бэ. Стратегия развития текстильной промышленности Узбекистана. Кластерный подход. – Т., 2006. – 247 с.; Курбанова Д.М. Перспективы формирования инновационных кластеров в Узбекистане// «Рынок, деньги и кредит». - 2011 - №1. – С. 43.; Мирзахалилова Д.М. Повышение конкурентоспособности промышленности Узбекистана на основе кластеризации (на примере текстильной промышленности). Дисс. на соиск. канд. экон. наук.; Болтабаев М.Р. Ўзбекистон Республикаси тўқимачилик саноати экспорт имкониятларини ривожлантиришда маркетинг стратегияси. Тошкент: ТДИУ, 2005. 113 б.; Хонкелдиева К. Тўқимачилик саноати кластерлари фаолиятида бошқарув механизмларини такомиллаштириш. 08.00.13 – Менежмент, 08.00.03 – Саноат иқтисодиёти. Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. Тошкент – 2021 йил., Очилов Илҳом Сайиткулович. Кластер тизимида инновацион самарадорлик масалалари. “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 2, март-апрель, 2019 йил, Maxmudov Samariddin Baxriddinovich. Logistika tizimidagi korxonalarni moliyalashtirishni takomillashtirish. 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit. Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati Toshkent – 2023, 59.б., Xusanov Qaxramon Nishonovich. Transformatsiyalash jarayonida korxonalarning moliyaviy barqarorligini ta’minlashning ustuvor yo‘nalishlari. 08.00.07 – “Moliya, pul muomalasi va kredit”. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent shahri – 2024-yil, 74 b., Bakiyeva Iroda Abdushukurovna. Korxonalarning investitsiya faoliyatini moliyalashtirishning metodologik asoslarini takomillashtirish. 08.00.07 – “Moliya, pul muomalasi va kredit”. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati Toshkent shahri – 2024-yil. 75. b., Choriyev Fazliddin Ishkuvatovich. Davlat ulushi mavjud bo‘lgan korxonalarning moliyaviy barqarorligini ta’minlash yo‘nalishlari. 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit. Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferat.I Toshkent shahri – 2023-yil, 59. b., Batirbekova Aida Makkamovna. “O‘zbekiston temir yo’llari” ajni moliyaviy va tashkiliy rivojlantirish usullari. 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit Iqtisodiyot bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent – 2023, 59. b., Yuldashev Fozil Turapovich. Iqtisodiyotni transformatsiyalash jarayonida sanoat korxonalarining moliyaviy barqarorligini ta’minlash yo‘llari. 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit. Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent – 2023, 64 b., Э.Ф.Гадоев ва б. Билвосита солиқлар: қўшилган қиймат солиғи, акциз солиғи. Тошкент: «NORMA», 2011. 327 б.; Ш.А.Тошматов Қўшилган қиймат солиғи. Монография. Тошкент.: «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси», 2004. -160 б.; Т.С.Маликов, Н.Х.Ҳайдаров Молия: умумдавлат молияси. Ўқув қўлланма. Т.: «Iqtisod-moliya», 2009. -556 б.; С.С.Азимов, “Камерал солиқ текширувини ташкил этишда ташқи манба маълумотларидан самарали фойдаланиш” мавзусидаги PhD илмий даражасини олиш учун тайёрланган диссертацияси, 2022 йил., Ж.Ж.Урмонов, (2018), Тадбиркорлик субъектлари фаолиятини солиқ механизми воситасида тартибга солишни такомиллаштириш масалалари. Иқтисодиёт фанлари доктори (DSc) илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертацияси. 27-38 б. Маликов Т.С. Солиқлар ва солиққа тортишнинг долзарб масалалари. – Т.: «Академия», 2000. – 276 б.; Тошмуродова Б.Э. Солиқлар воситасида иқтисодиётни бошқариш механизми: Монография. – Т.: «Янги аср авлоди», 2002. – 127 б.; Нормурзаев У.Х. Солиқ имтиёзларининг самарадорлиги: назария, методология ва

Mahalliy olimlarning mavzu doirasidagi ilmiy tadqiqot ishlarini tahlil qilganda F.Choriev, A.Botirbekova, F.Yuldoshev, J.Kasimov va shu kabi iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlarini ham alohida ta'kidlab o'tish joizdir. Jumladan, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori F.Choriev davlat ulushi mavjud bo'lgan korxonalarning moliyaviy qo'llab-quvvatlash, ularni tartibga solish hamda bu boradagi jarayonlarni isloh qilishda, ularning faoliyati bo'yicha maqsadlarni va javobgarliklarni aniqlashda "dual modeli" orqali amalga oshirish mexanizmi borasida ilmiy takliflar ishlab chiqqan[4].

Biroq, korxonalarni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlashning nazariy-uslubiy masalalariga bag'ishlangan yaxlit ilmiy tadqiqot ishlari yetarlicha amalga oshirilmagan. Bugungi Yangi O'zbekiston sharoitida korxonalarni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlash bilan ilmiy tadqiqotlarga ilmiy tadqiqotlarga ehtiyoj saqlanib qolinmoqda.

Dissertatsiya mavzusining dissertatsiya bajarilgan oliy ta'lim muassasasi ilmiy tadqiqot ishlari rejasi bilan bog'liqligi. Dissertatsiya tadqiqoti Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti ilmiy tadqiqot ishlari rejasiga muvofiq "O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning makroiqtisodiy barqarorligi va prognozlashtirilishini ta'minlashning ilmiy-uslubiy asoslari va uslubiyatlarini takomillashtirish" mavzusidagi ilmiy loyiha doirasida bajarilgan.

Dissertatsiya mavzusining dissertatsiya bajarilgan oliy ta'lim muassasasi ilmiy tadqiqot ishlari rejasi bilan bog'liqligi. Dissertatsiya tadqiqoti Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti ilmiy tadqiqot ishlari rejasiga muvofiq "O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning makroiqtisodiy barqarorligi va prognozlashtirilishini ta'minlashning ilmiy-uslubiy asoslari va uslubiyatlarini takomillashtirish" mavzusidagi ilmiy loyiha doirasida bajarilgan.

Tadqiqotning maqsadi korxonalarni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlash bilan bog'liq ilmiy taklif va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishdan iborat.

амалиёт. Дисс. автореферати. – Т., 2022., Яҳёев Қ.А. Солиққа тортиш назарияси ва амалиёти. – Т.: «Фан ва технологиялар маркази», 2003. – 247 б.; Хайдаров Н.Х. Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида корхоналар инвестицион фаолиятидаги молия-солиқ муносабатларини такомиллаштириш масалалари // и.ф.д. илмий даражасини олиш учун тақдим этилган диссертация автореферати. – Т. 2003. – 34 б.

Tadqiqotning vazifalari:

korxonalarni moliyalashtirishning ilmiy nazariy jihatlarini ko‘rsatib berish;

korxonalarni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo‘llab-quvvatlashning ijtimoiy-iqtisodiy genezisini ilmiy asoslab berish;

davlat tomonidan korxonalarni qo‘llab-quvvatlashning moliya-kredit mexanizmlarining samaradorlik mezon-ko‘rsatkichlarini ko‘rsatib berish;

davlat tomonidan korxonalarni qo‘llab-quvvatlashning moliya-kredit mexanizmlari yo‘nalishlarining nazariy asoslarini ilmiy asoslab berish;

moliya-kredit mexanizmining amal qilish algoritmining ilmiy asoslarini yoritib berish;

korxonalarni moliya-kredit mexanizmi orqali davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashga oid ilmiy tadqiqotlarni ilmiy jihatdan tahlil qilish;

korxonalarni moliya-kredit mexanizmi orqali davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning amaliy holatini tahlil qilish;

korxonalarni moliya-kredit mexanizmi orqali davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash jarayoniga ta’sir etuvchi omillarni ekonometrik tahlil qilish;

korxonalarni moliya-kredit mexanizmi orqali davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash borasidagi mavjud muammolarni aniqlash;

korxonalarni moliya-kredit mexanizmi orqali davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash bilan bog‘liq ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqotning ob’ekti bo‘lib biriktirilgan va tartibga soluvchi soliqlarni O‘zbekiston Respublikasi budjet tizimi budjetlari o‘rtasida mutanosib taqsimlash bilan bog‘liq jarayonlar hisoblanadi.

Tadqiqotning predmeti bo‘lib O‘zbekistonda korxonalarni moliya-kredit mexanizmi orqali qo‘llab-quvvatlash bilan bilan bog‘liq iqtisodiy munosabatlar hisoblanadi.

Tadqiqotning usullari. Tadqiqotda dialektik yondashuv, tahlil va sintez, tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, reyting baholash, statistik guruhlash va boshqa usullardan foydalanilgan.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat:

Savdo-sanoat palatasi qoshida tadbirkorlik sub’ektlariga xalqaro moliya institutlari, xorijiy moliya tashkilotlari va boshqa kredit tashkilotlaridan davlat

kafolatisiz mablag‘lar jalb qilish bo‘yicha konsalting xizmatlar ko‘rsatadigan Tadbirkorlarga tashqi moliya bozorlariga chiqishga ko‘maklashish markazini tashkil etish taklifi ishlab chiqilgan;

tikuv-trikotaj, poyabzal va charm-attorlik sanoati yo‘nalishlarida ishlab chiqarish faoliyatini yuritayotgan tadbirkorlik sub’ektlari uchun foyda solig‘i stavkasini 2 foiz va ijtimoiy soliq stavkasini 1 foiz darajasida belgilash orqali korxonalarni moliyaviy jihatdan qo‘llash amaliyotini rag‘batlantirish asoslangan;

nobank kredit tashkilotlariga jismoniy shaxs bo‘lgan ta’sischilaridan amaldagiga nisbatan 2 baravar ko‘p miqdorda qarz mablag‘larini jalb qilishga ruxsat berish tartibini joriy qilish orqali korxonalarni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash taklifi asoslangan;

nobank kredit tashkiloti jismoniy va yuridik shaxslar tomonidan bir yoki bir nechta bitim natijasida nobank kredit tashkilotining ustav fondidagi o‘n foizdan yigirma foizgacha tashkil etadigan ulushini bevosita yoki bilvosita olinganda Markaziy bankni xabardor qilish tartibni joriy etish orqali korxonalarni davlat tomonidan moliya-kredit mexanizmlari vositasida qo‘llab-quvvatlash asoslangan.

Tadqiqotning amaliy natijasi quyidagilardan iborat:

korxonalarni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo‘llash tushunchasining mualliflik ta’rifi ishlab chiqilgan;

korxonalarni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo‘llashning iqtisodiy genezisi ilmiy asoslab berilgan;

davlat tomonidan korxonalarni qo‘llab-quvvatlashning moliya-kredit mexanizmlarining samaradorlik mezon-ko‘rsatkichlari ishlab chiqilgan;

davlat tomonidan korxonalarni qo‘llab-quvvatlashning moliya-kredit mexanizmlari yo‘nalishlarining nazariy asoslari ilmiy asoslab berilgan;

davlat tomonidan korxonalarni qo‘llab-quvvatlashning amal qilish algoritmi ishlab chiqilgan;

Tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasidan “Savdoni rivojlantirish kompaniyasi” AJga uning talabnomasiga asosan 5 yil muddatga 2028 yil 1 yanvardan qaytarish sharti bilan 2 foiz stavkada 100 million AQSh dollari miqdorida qo‘shimcha mablag‘ ajratish va bu mablag‘larni qishloq xo‘jaligi, sanoat va savdo korxonalarining aylanma mablag‘larini to‘ldirish uchun ajratiladigan kreditlarni moliyalashtirishga

tijorat banklariga moliyaviy resurslar ajratish, tijorat banklarining aylanma mablag‘larini to‘ldirishga ajratiladigan kreditlar uchun kredit summasining 50 foizigacha (50 foizi ham kiradi), biroq 10 milliard so‘mdan oshmagan miqdorda kafillik taqdim etish lozimligi ilmiy asoslangan;

korxonalarning umumiy moliyaviy natijalari va unga ta’sir etuvchi asosiy omillari ko‘p omilli ekonometrik modellar asosida tahlil qilingan.

Tadqiqot natijalarining ishonchliligi. Tadqiqotda qo‘llanilgan yondashuv va usullarning maqsadga muvofiqligi, ma’lumotlarning rasmiy manbalardan olinganligi hamda tegishli xulosa va takliflarning O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi va boshqa vakolatli vazirlik, qo‘mitalar tomonidan amaliyotga joriy qilinganligi bilan belgilanadi.

Tadqiqot natijalarining ilmiy va amaliy ahamiyati. Tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyati korxonalarni qo‘llab-qo‘llashda moliya-kredit mexanizmlarini samarali foydalanish va bu borada davlat siyosatining samaradorligini ta’minlash jarayonini takomillashtirishga oid nazariy-uslubiy va soliq tizimiga oid maxsus ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirishda foydalanish mumkinligi bilan belgilanadi.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati ishlab chiqilgan ilmiy taklif va amaliy tavsiyalardan O‘zbekistonda korxonalarni qo‘llashga oid davlatning turli xil siyosatining samaradorligini oshirishga, milliy iqtisodiyot barqarorligini ta’minlashga erishish, shuningdek, bu boradagi o‘quv va ilmiy adabiyotlarini tayyorlashda, shuningdek, mavzuga oid ilmiy tadqiqotlarni yanada chuqurlashtirishda foydalanish mumkinligi bilan izohlanadi.

Tadqiqot natijalarining joriy qilinishi. Korxonalarni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo‘llab-quvvatlash bilan bog‘liq ishlab chiqilgan ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar asosida:

Savdo-sanoat palatasi qoshida tadbirkorlik sub’ektlariga xalqaro moliya institutlari, xorijiy moliya tashkilotlari va boshqa kredit tashkilotlaridan davlat kafolatisiz mablag‘lar jalb qilish bo‘yicha konsalting xizmatlar ko‘rsatadigan Tadbirkorlarga tashqi moliya bozorlariga chiqishga ko‘maklashish markazini tashkil etish taklifi O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi tomonidan amaliyotga joriy etilgan (O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligining 2025-yil 27-maydagi 14-2-01-935-sonli ma’lumotnomasi). Bu

taklifning amaliyotga joriy qilinishi korxonalarga nisbatan tarmoq va davlat darajasidagi strategik va taktik yo‘nalishlarni to‘g‘ri va ob’ektiv belgilash imkonini yaratgan;

tikuv-trikotaj, poyabzal va charm-attorlik sanoati yo‘nalishlarida ishlab chiqarish faoliyatini yuritayotgan tadbirkorlik sub’ektlari uchun foyda solig‘i stavkasini 2 foiz va ijtimoiy soliq stavkasini 1 foiz darajasida belgilash orqali korxonalarni moliyaviy jihatdan qo‘llash amaliyotini rag‘batlantirish bo‘yicha ilmiy taklif O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi tomonidan amaliyotga joriy etilgan (O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligining 2025-yil 27-maydagi 14-2-01-935-sonli ma’lumotnomasi). Bu taklifning amaliyotga joriy qilinishi korxonalarga nisbatan rag‘batlantiruvchi iqtisodiyotning siyosatning asosiy mazmunini belgilashda, bu boradagi amaliy jarayonlarning yo‘nalishlarini to‘g‘ri belgilab olishga xizmat qilgan;

nobank kredit tashkilotlariga jismoniy shaxs bo‘lgan ta’sischilaridan amaldagiga nisbatan 2 baravar ko‘p miqdorda qarz mablag‘larini jalb qilishga ruxsat berish tartibini joriy qilish orqali korxonalarni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha ilmiy taklif O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi tomonidan amaliyotga joriy etilgan (O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligining 2025-yil 27-maydagi 14-2-01-935-sonli ma’lumotnomasi). Bu taklifning amaliyotga joriy qilinishi korxonalarni davlat tomonidan moliya-kredit mexanizmlari orqali qo‘llab-quvvatlash bog‘liq qonunchilik hujjatlarini mazmunan boyitish imkonini bergan;

nobank kredit tashkiloti jismoniy va yuridik shaxslar tomonidan bir yoki bir nechta bitim natijasida nobank kredit tashkilotining ustav fondidagi o‘n foizdan yigirma foizgacha tashkil etadigan ulushini bevosita yoki bilvosita olinganda Markaziy bankni xabardor qilish tartibni joriy etish orqali korxonalarni davlat tomonidan moliya-kredit mexanizmlari vositasida qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha ilmiy taklif O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi tomonidan amaliyotga joriy etilgan (O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligining 2025-yil 27-maydagi 14-2-01-935-sonli ma’lumotnomasi). Bu taklifning amaliyotga joriy qilinishi korxonalarni moliyaviy qo‘llab-quvatlashning tizimli yondoshish orqali

ularga nisbatan davlat siyosatini ishlab chiqish va to‘g‘ri amalga oshirish imkonini bergan.

Tadqiqot natijalarining aprobasiyasi. Mazkur tadqiqot natijalari 7 ta, jumladan 5 ta xalqaro va 2 ta respublika ilmiy-amaliy konferensiyalarida muhokama qilingan va ijobiy xulosalar olingan.

Tadqiqot natijalarining e’lon qilinganligi. Dissertasiya mavzusi bo‘yicha jami 14 ta ilmiy ish, jumladan, shu jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestasiya komissiyasining doktorlik dissertasiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlarda 7 ta, shundan, nufuzli xorijiy jurnallarda 3 ta ilmiy maqola chop etilgan.

Dissertasiyaning tuzilishi va hajmi. Dissertasiya tarkibi kirish, uchta bob, xulosa, foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati va ilovalardan iborat. Dissertasiyaning hajmi 145 betni tashkil etadi.